

lut erityisen ahne viinalle ja altis alkoholisille. Itse asiassa vielä 1800-luvun alkupuolella eri heimot suhtautuivat Joan Weibel-Orlandon mukaan hyvin eri tavoin viinaan. Jotkut heimot olisivat halunneet vaihtaa sitä rajattomasti omiin tuotteisiinsa, toiset eivät ottaneet sitä ollenkaan vastaan. Kuitenkin juoppous juurtui lähtemättömäksi osaksi sitä leimaa, jolla kaikki alkuperäiset amerikkalaiset leimattiin. Sen vuoksi moniin reservaatteihin julistettiin liittovaltion säädöksen nojalla kielto-laki. Tästä isällisen suojelevasta eleestä tuli intiaaneille yksi lisäsi-merkki valkoisten ylivallassa. Juomisesta tuli protestin ja itsemääräämisoikeuden halun symboli. Näin kehä kiertyy umpeen.

Vastaavanlainen historia liittyy Denise Herdin mukaan mustien suhtautumiseen alkoholin käyttöön. 1800-luvun ajan mustat pidättyivät juomisesta, koska sitä pidettiin orjuuden ja riiston symbolina. Tässä asiassa he olivat samoilla linjoilla keskiluokkaan kuuluvien valkoisten kanssa, jotka olivat perustaneet kielto-lakia ajavan raittiusliikkeen. Vuosisadanvaihteessa valkoisen raittiusliikkeen liberalismi muuttui kuitenkin rasistiseksi. Kielto-lain kannattajat olivat myös mustien äänioikeuden poistamisen ja rotuerottelun kannalla, koska mustasta väestöstä oli tehty taloudellisten vaikeuksien ja yhteiskunnallisen levottomuuden syntipukki. Valkoisen, alemmaan keskiluokkaan nojaavan raittiusliikkeen puhujien mukaan mustat olivat vastuuttomia äänestäjiä, jotka voitaisiin viinan avulla houkutella kielto-lakia vastaan. Tämän poliittisen kääntein seurauksena raittiusaate mustia ko-koavana yhteiskunnallisena liikkeenä menetti nopeasti merkityksensä. Pidättyytymisestä tai kohtuullisuudesta alkoholin käytössä tuli pelkästään uskonnollinen ja yksityinen kysymys. Jossain määrin juominen sai myös sosiaalista merkitystä valkoisia vastaan suunnatun protestin symbolina. Näin tämänkin kysymyksen osalta mustille määrityksi paikka muun työväestön, mm. keskiluokan protestanttien ajamaa kielto-lakia vastaan taistelevien irlantilaisien katolilaisten liepeillä.

Ihmisten suhde alkoholiin on yhteiskunnallinen ja historiallinen,

usein myös poliittinen. Yksilölle se on itsestään selvä ja perusteiltaan tiedostamaton. Se heijastaa hänen maailmankuvaansa ja identiteettiään. Mitä tästä seuraa alkoholismiin käsitteen ja alkoholi-ongelmien hoidon suhteen, olisi jo toisen jutun laajuinen kysymys. The American experience avaa siihenkin monta kiintoisaa näkökulmaa.

Pertti Alasuutari

Alkoholi Ruotsin televisiossa

Nowak, Lilian: Alkoholbilderna i tv — en analys av fiktionsprogram. Sveriges Radio, Publik- och Programforskningsavdelningen, Nr 16, 1986, 186 sivua

Ruotsin yleisradioyhtiön julkaisusarjassa ilmestyi hiljattain Lilian Nowakin kirjoittama raportti, joka ruotii television fiktio-ohjelmien alkoholista tarjoamaa kuvaa. Tutkimusta ovat rahoittaneet yleisradioyhtiön lisäksi mm. sosiaalivaltio ja raittiusliike. Perimmäinen mielenkiinto kohdistuu siihen, millaisia pitkäaikaisvaikutuksia television alkoholikuvalla on katsojiin. Raportin lopussa muotoiltujen vaikutushypoteesien tehtävänä on luoda pohjaa tuleville vastaanottotutkimuksille.

Nowak on käynyt yhdessä kahden kollegansa kanssa läpi edustavan otoksen toimintavuoden 1983/84 fiktiotarjonnasta — 102 ohjelmaa, pyöreät 100 tuntia ohjelma-aikaa. Yleisradiokanavien fiktiotarjonta on paljolti samanlaista Pohjanlahden molemmin puolin: valtaosa on tuontitavaraa, peräisin ennen muuta Yhdysvalloista ja Englannista, ja rungon muodostavat sarjat ja jatkokertomukset. Tutkittujen ohjelmien joukosta on helppo poimia meillekin tuttuja: Hill Street Blues, Maanalainen armeija, Felix Krull, Leskien keikka, Dallasista ja Dynastiasta puhumattakaan.

Alkoholi tuntuu kuuluvan fiktiiohjelman perusaineisiin: se oli esillä 94 ohjelmassa. Sisältö ohjelmaa koh- ti tosin vaihteli mitättömästä väläyksestä 43 kohtaukseen. Alkoholikoh-

tauksia oli 922, ja näistä 515 oli juomiskohtauksia. Kohtauksiin sisältyvät näkyvät tai kuuluvat viittaukset alkoholiin kattoivat 12 % ohjelma-ajasta. Sadan tunnin aikana kuvaruudussa kallistettiin lasia 1 283 kertaa.

Sisällönarittelyssä on käytetty kvantitatiivisen mittaamisen ja kvalitatiivisen arvioinnin ja tulkinnan yhdistelmää. Pääosin raportti nojaa frekvenssilukuihin. Yksityiskohtaiset kuvaukset valottavat sellaista, mikä poikkeaa yleiskuvasta. Analyysi jakaantuu kolmeen tasoon: alkoholi-kohtauksia, keskeisiä roolihahmoja ja ohjelmakokonaisuuksia koskevaan osaan. Toimivaa menetelmää on kehitelty pitkään; Nowakilta ilmestyi jo 1982 samaa aihetta käsittelevä metodologinen esitutkimus.

Alkoholinkäyttöä koskevat peruskysymykset ovat samoja kuin aikaisemmissa — useimmiten amerikkalaisista ohjelmista koskevilla — tutkimuksissa. Useat vastauksetkaan eivät yllätä.

Alkoholia käytettiin useimmin seurassa. Tapahtumapaikkana oli useimmin koti tai ravintola, ympäristö oli keskiluokkainen tai ylelliseen vivahtava. Vallitsevaa oli ”enemmän tai vähemmän institutionalisoitunut normaali-juominen” eli juominen oli kohtuullista ja asiaankuuluvaa juhlan tai arkisen seurustelun tai aterian yhteydessä. Normaali-juomisen piiriin kuului myös satunnainen alkoholinkäyttö rentoutumistarkoituksessa. Siitä poikkeavaa oli alkoholiin turvautuminen ahdistuksen lievittämiseksi, lohdun löytämiseksi tai juominen riippuvuuden takia.

Juomavalinnat noudattelivat yleisesti vallitsevia käsityksiä juomata-voista eri maissa ja eri aikoina. Viitteitä oli myös sukupuoleen ja sosiaaliseen taustaan liittyvistä malleista. Suosituin juoma oli viski, jota nautittiin useammassa kuin joka neljännessä kohtauksessa. Tuoreemmissa ruotsalaisissakin ohjelmissa viski oli yhdessä viinin kanssa nousemassa vanhojen elokuvien suosikkijuoman, viinan, rinnalle. Nowakin mukaan on kuitenkin vaikea päätellä, johtuuko tämä kaavamaisesta kuvaustavasta vai todellisuuden heijastumisesta ohjelmissa.

Alkoholilla oli harvoin vaikutuksia, kolmessa neljänneksessä juomis-

kohtauksista ei minkäänlaisia. Seurauksena esitettiin yleensä kevyttä päihtymystä. Joskus alkoholi laukaisi riidan tai kärjisti sitä, harvoin käsi-kähmään asti ja vain kerran vakavaan väkivallantekoon.

Ohjelmien 443 keskeisestä rooli-hahmosta 59 % oli alkoholinkäyttäjiä, päähenkilöistä vielä hiukan useampi. Periaatteellisista syistä raittiit loistivat poissaolollaan: joukossa oli yksi julkiraitis ja muutama entinen alkoholisti. Lisäksi löytyi 27 tilaneraittiuustapausta. Alkoholistihahmoja oli sen sijaan kolmisenkymmentä; pikanttina yksityiskohtana joukossa oli juoppo silli. Riippuvuus alkoholista esitettiin pikemmin persoonallisuuden piirteenä kuin yhteiskunnallisena ilmiönä.

Useista fiktio-ohjelmia koskevista tutkimuksista tuttu väestörakenteen vinous näkyi juomiskohtauksissakin: sympaattisiksi kuvatuilla, hyvinvovilla, aktiivi-ikässä olevilla miehillä oli yliedustus. Nämä osallistuivat muita useammin myös juomiseen. Alkoholisteista puolet kuului vähälukaiseen alimpaan sosiaaliryhmään, oli vailla työtä tai menettämässä työpaikkansa. Kerrostumarakenteen yläpäähän sijoittuvilla juomareilla ei ollut työpaikkaongelmia.

Kaikkienensa alkoholisisältö oli monenkirjavaa — alkoholia käytettiin mitä moninaisimmissa tilanteissa, joita kuvattiin laidasta laitaan vaihtelevassa sävyssä. Useimpien ohjelmien alkoholinkäytöstä antama kokonaiskuva oli kuitenkin hyväksytävä: alkoholia arvostettiin, sen käytöstä laskettiin leikkiä tai sitä pidettiin itsestään selvänä. Osa ohjelmista oli ”puolesta ja vastaan”: normaali-juomista kuvattiin harmittomana ja kritiikkiä kohdistettiin niihin, joiden alkoholinkäyttö ei pysynyt sopivuuden rajoissa.

Vallitsevan alkoholimyönteisen kuvan vastapainoksi etenkin ruotsalaiset ohjelmat piiršivät kuvaa alkoholinkäytön varjopuolista. Alkoholinkäyttöä kokonaan tai osittain negatiivisessa sävyssä kuvasi 18 ruotsalaisesta ohjelmasta kymmenen. Synkeä sävy oli kahdessa göteborgilaisympäristöön sijoitetussa dramatisoidussa sosiaalireportaasissa, joissa kuvattiin juomisen ja juoppouden kurjuutta. Nämä olivat ainoat ohjelmat, joissa alkoholi oli keskeisenä

teemana.

Alkoholisisällön suhteen myös nuortenohjelmat, jotka tuntuvat olevan yhtä harvinaisia kuin Suomen televisiona, poikkesivat muista: kahdeksasta alkoholittomasta ohjelmasta puolet oli nuorille suunnattuja, lisäksi kolmessa oli vain mitättömiä, sävyiltään negatiivisia väläyksiä. Nuortenohjelmien kuivuutta Nowak arvelee harkitun ohjelmapolitiikan tulokseksi. Nuorten varjeluako lienee sekin, että ohjelmat yleensä olivat loppuillasta keskimäärin kosteampia (klo 22:n jälkeen kohtausten lukumäärä kasvoi keskimäärin 9:stä 12:een).

Nowakin mukaan yksittäiset ohjelmat kuvasivat alkoholinkäyttöä sinään suhteellisen realistisesti ja uskottavasti, mutta ohjelmistokokonaisuuden tarjoama kuva oli monessa suhteessa vääristynyt ja kiiltokuvamainen. Kovin dramaattisia johtopäätöksiä Nowak ei tuloksista tee. Nojaten alan tutkimuksissa eniten viljeltyihin teorioihin — Banduran mallioppimisteoriaan ja Gerbnerin teeseihin homogeenisen sisällön vaikutusvoimasta — Nowak arvelee fiktio-ohjelmien vahvistavan käsityksiä, joiden mukaan alkoholia on sopivaa käyttää, mutta annetuissa rajoissa. Näin televisio vaikuttaa konsensusen muodostumiseen siitä, mikä on normaalia, ja opettaa osaltaan alkoholinkäyttötapoja. Dominoivalle alkoholikuvalle vastakkaiset piirteet lisäävät kokonaisuuteen realismia ja lähentävät sitä ruotsalaisessa yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin.

Avoimia alkoholi- tai ohjelmapolitiittisia kannanottoja raportissa ei esitetä. Nowakin mukaan suhtautuminen kiiltokuvamaisuuteen riippuu siitä, mitä pidetään fiktio-ohjelmien tehtävänä. Ilmaan jää kuitenkin kysymyksiä. Pitäisikö tilanteelle tehdä jotain ja jos pitäisi, niin mitä? Pitäisikö fiktio-ohjelmiin saada alkoholisisällön rinnalle enemmän väkivaltaa niin kuin todellisuudessa? Vai pitäisikö olla tyytyväinen siihen, että edes televisio opettaa sovinnasta ja kohtuullista alkoholinkäyttöä? Ruotsalaisille ohjelmille oli ominaista toisaalta aihe- ja näkökulmavalintoihin liittyvä realismi, toisaalta alkoholilla hauskuttaminen — joskus jopa kaavamaisiin alkoholikäsitteisiin kohdistuva satiiri. Pitäisikö ohjel-

mantekijöiden alkoholitietoisuuden tasoa lisätä? Vai ruotsalaisten ohjelmien osuutta? Vai saadaanko alkoholikuvaan (kin) vivahteita hankkimalla monista eri maista ohjelmia, jotka kuvaavat muutakin kuin länsimaista juppikulttuuria?

Vastauksia alkoholisisällön vaikutuksia koskeviin kysymyksiin Nowak toivoo löytyvän tutkimalla, miten erilaiset yleisöryhmät vastaanottavat — mm. omien alkoholinkäyttötapojensa pohjalta — television tarjoamaa sanomaa. Amerikkalainen tutkija Patrick T. MacDonald onkin, perinteestä poiketen, kysynyt suoraan katsojilta, millaista alkoholisisältöä saippuaopperoissa esiintyy. Ainakin jatkokertomusten kantayleisö lienee paremmin perillä tapahtumien syistä ja seurauksista kuin paria nauhoitettua jaksoa edestakaisin kelaava tutkija.

Marjatta Montonen

Eduskunta hyväksyi alkoholilain muutosesityksen

Alkoholilainsäädännön muutosesitys hyväksyttiin eduskunnan kolmannessa käsittelyssä 27. 1. 1987. Koska tuolloin kuitenkin tehtiin ehdotus lakiesityksen lepäämään jättämisestä yli vaalien (Esko Almgren), asiaa käsiteltiin vielä 29. 1. 1987. Ehdotus lepäämään jättämisestä hylättiin äänin 154—6. Muutos tuli voimaan 1. 4. 1987.

Eduskunta esitti samalla — talousvaliokunnan kannan mukaisesti — mielipiteenään, että alkoholilainsäädäntö olisi kokonaisuudessaan selvitettävä asettamalla tätä varten komitea. Tällainen maininta oli mukana jo hallituksen esityksessä.

Hallitus veti edellisen alkoholilain muutosesityksensä pois eduskunnasta 5. 12. 1985, koska sitä oli eri tahoilta kovasti kritisoitu. Sosiaali- ja terveystieteiden ja Alkon välillä käytyjen neuvottelujen jälkeen Alkossa valmisteltiin uusi muutosesitys, joka Alkon hallintoneuvoston hyväksymänä lähetettiin sosiaali- ja terveystieteiden.